

Fotlenker

■ ■ ■ Prinsipper om abstrakt likhet kan i praksis føre til konkret urettferdighet.

KULTUR
TORIL MOI

De siste to-tre årene har mediene i USA gitt sporadisk oppmerksomhet til et barbarisk fenomen, nemlig at det i mange delstater er vanlig praksis at gravide kvinner som sitter i fengsel legges i lenker før de blir kjørt på fødestuen. Som oftest ikke bare én lenke, men to eller tre: håndjern, lenker rundt begge ankene som gjør at fangen må subbe med bena og får vondt for å holde balansen, og en lang lenke som legges to ganger rundt livet før den forbindes med lenker rundt håndleddene, noe som gjør det umulig å løfte armene ut og opp. I tillegg følger en eller to væpnede vakter med på fødestuen.

USA har bare fem prosent av verdens befolkning, men hele 25 prosent av verdens fanger. I 2008 var det 1,6 millioner dømte fanger i USA. Dersom en tar med fanger i varetekt, stiger tallet til 2,3 millioner. Selv om bare syv prosent av fangene i USA er kvinner, betyr dette at en kan

**” Når voldsman-
nen er regelens
uuttalte norm, er det
ikke underlig at resul-
tatet blir diskrimine-
rende for kvinner på
fødestuen**

regne med at rundt 2000 barn blir født av kvinner i fengsel hvert år.

Om det bare gjaldt lenker under fangetransport, ville mediene aldri ha skrevet om det, for lenking er vanlig praksis i USA. Problemet er at når kvinnen ankommer fødestuen, tar en ikke lenkene av henne, men lenker henne umiddelbart til sengen, til tross for at hun også har væpnet vakt med seg.

Det skal ikke stor fantasi til for å begripe at en kvinne som ligger i lenker ikke kan bevege seg slik hun må og skal når veene kommer. Selv en så enkel ting som å sitte i sengen blir umulig. Under slike forhold er faren for at kvinnen skader ryggen eller brygger armen eller ankelen overhengende.

Den 20. september 2003 ankom Shawanna Nelson, som sonet en dom for kredittkortsvindel, fødestuen i Arkansas med fotlenker. Da hun ble lagt i sykesengen, ble ankene umiddelbart lenket til hver sin side av sengen.

Den kvinnelige fengselsvakten som fulgte Nelson, fjernet lenkene hver gang legene skulle undersøke henne, men satte dem på igjen med det samme undersøkelsen var over. Etter henstilling fra fødselslegen tok vekten lenkene av like før hodet til

barnet var i ferd med å komme ut.

Nelson, som var liten og tynn, men bar på et uvanlig stort barn, fikk varige men av behandlingen. Magemuskulene ble revet av, hun måtte opereres for navlebrokk og

SAKSØKTE STATEN. Shawanna Nelson ble ufør etter å ha født sitt barn i lenker. Faksimile: Youtube

på fødestuen

■ **STOR BEFOLKNING.** Det er anslagsvis 160.000 kvinner i amerikanske fengsler til enhver tid. Foto: AFP/Scanpix

Det skal ikke stor fantasi til for å begripe at en kvinne som ligger i lenker ikke kan bevege seg slik hun må og skal når veene kommer

kvinner, blir utsatt for «grusom og uvanlig straff». Shawanna Nelsons lidelser er altså et klassisk eksempel på hvordan et prinsipp om abstrakt likhet i praksis kan føre til konkret urettferdighet.

Selv om fengselsreglementet høres allment ut, ble det skrevet med henblikk på en spesiell type fange: nemlig friske, sterke og farlige voldsmenn. Her, som i så mange andre sammenhenger, er det allmenne altså ikke så allment som det gir seg ut for. Når voldsmannen er regelens uuttalte norm, er det ikke underlig at resultatet blir diskriminerende for kvinner på fødestuen.

Men er dette egentlig kvinnekriminering? Det er jo like urimelig å legge syke, gamle menn i jern når de skal på sykehus. Og hva med alle de ikke-voldelige forbryterne av begge kjønn? Dette er rimelige spørsmål. I dette tilfellet vil jeg kalle det kvinnekriminering rett og slett fordi det er kvinner som skal føde barn som bevislig er blitt påført urimelige lidelser av regelen. Men det betyr ikke at diskrimineringen er et resultat av en patriarkalsk sammensvergelse. Kombinasjonen av en implisitt mannlige norm, vanetaking og autoritetsangst var alt som skulle til.

Den skremmende sannheten er at det slett ikke var meningen å torturere barselkvinner i Arkansas. Det bare ble slik.

Toril Moi er professor i litteratur ved Duke University.

fikk alvorlige hofteskader, som har gjort henne delvis ufør og ført til at hun må ta smertestillende tabletter for resten av livet.

I 2006 saksøkte Shawanna Nelson delstaten Arkansas for å ha utsatt henne for det den amerikanske grunnloven kaller «grusom og uvanlig straff», det vil si tortur.

Etter mange runder i rettsystemet avgjorde et svært knepent flertall i den 8. føderale anke-domstolen den 2. oktober 2009 at Nelson hadde rett: lenking av kvinner på fødestuen er i strid med grunnloven.

Men det er fremdeles lovlig å gjøre dette i over førti delstater. At det er lovlig betyr ikke at det er påbudt, men at det enkelte fengselet eller det enkelte fengselsystemet selv kan avgjøre hvordan de vil behandle fanger på fødestuen.

Da jeg leste om dette, hadde jeg tre reaksjoner. Først opprørt avsky: at slikt kan gå an i det tjuetførste århundre! Dernest

ironi: Siden hele poenget med å lenke fanger er å forhindre at de flykter, lurer jeg på om fangevokterne virkelig tror at en fødende kvinne faktisk er i stand til å løpe ut i korridoren fortere enn vekten kan følge henne, sprinte over parkeringsplassen og finne transport til et ukjent sted akkurat der og da. Hittil i historien har ikke en eneste fange flyktet fra en fødestue i USA, med eller uten lenker.

Den tredje reaksjonen er feministisk og filosofisk ettertanke. Hva er det som gjør at en slik behandling kan virke «normal» i de fengslene som praktiserer

den? Og er dette kvinnekriminering?

Grunnen til praksisen er ikke vanskelig å finne. Den ligger i fengselsreglementet, som sier at fanger generelt skal lenkes når de er utenfor fengselets murer. Fangevaktere kan få pletter på rullebladet om de ikke følger reglementet. Shawanna Nelsons vakt forklarte at hun var så streng med lenkene fordi hun var redd for å få korreks av sjefen.

Problemet oppstår altså fordi alle fanger behandles likt. Men resultatet av likheten er at en spesiell gruppe, nemlig barsel-

KULTUR OG MEDIER

DN lørdag

TORIL MOI

Professor i litteratur ved Duke University i Durham, USA

SUNE NORDGREN

Kurator og prosjektleder

JOSTEIN GRIPSRUD

Professor i medievitenskap ved Universitetet i Bergen

ØYVØR DALAN VIK

Filmmanmelder i Dagens Næringsliv

ERLING DOKK HOLM

Arbeider ved Markedshøyskolen og Arkitektur- og designhøyskolen i Oslo